Budai István – Szöllősi Gábor: A szociális munka gyakorlati kutatása

A tanulmány a szociális munka kutatásának ma már egy nemzetközileg dinamikusan fejlődő irányzatát, a gyakorlati kutatást mutatja be. Szándéka az új szemléletű és szellemiségű gyakorlati kutatások lehetőségeinek felvázolása, diskurzusok kezdeményezése. Továbbá motiváló szándékkal hozzájárulni e kutatások kimunkálásához, megszervezéséhez és kivitelezéséhez mind a professzionális, mind a gyakorlatban dolgozó szociális munkás kutatók számára. A különböző kutatási paradigmák, az ún. gyakorlati fordulat, a tudomány és gyakorlat viszonyának érintése alapján áttekintésre kerülnek a szociális munka gyakorlati kutatásával összefüggő, a szakmai és kutatói körökben folyó párbeszédek, e kutatások ismertebb definíciói, céljai, lényegi jegyei, tárgyai, tipológiái, metodológiái és nemzetközi szerveződései.

Kutatói gondolkodás a szociális munkában

A szociális munka kutatói, a képzésben dolgozó tanárok számára permanens alapkérdés, hogy mikor, milyen ügyeket és témákat, milyen szemlélettel és megközelítésekkel, valamint milyen módokon és eszközökkel kutassanak.

> *„A szociális munka kutatásának és elméleteinek sajátossága az, hogy gyakorlati és felszabadító jellegűek. A szociális munka terén a kutatás és az elmélet egy jelentős része a szolgáltatást igénybe vevőkkel közösen interaktív módon, dialógusokon keresztül valósul meg, s ezáltal nyilvánvalóan konkrét gyakorlati környezetekből merít."* („A Szociális Munka Globális Definíciója" 2014)

A szociális munka globális definíciójából fenti idézet ad alapot arra, hogy kimondható: a szociális munka kutatása – minden egyéb sajátosságát megelőzően - *gyakorlati jellegű*. Gyakorlati több értelemben is: így az irányultságát, a folyamatát tekintve, valamint a terepét tekintve. Ugyanakkor persze a globális definíciónak a kutatásokra vonatkozó megállapítása nem annyira leíró, mint normatív jellegű; elvégre a Globális Definíció egésze a szakma nemzetközi közösségének öndefinícióját, a saját szakmaiságával kapcsolatos elvárásait fogalmazza meg. Kérdés az is, hogy a szociális munka kutatói és gyakorlati szakemberei mennyire teszik magukévá, és miként valósítják meg ezt a gyakorlati orientációt.

Ez a gyakorlati jelleg többféle kihívás elé állítja a kutatással foglalkozókat, melyek közül talán a leghangsúlyosabb az, hogy az általuk elfogadott (és az akadémiai elvárások által preferált) kutatói gondolkodás mennyiben támogatja a gyakorlati kutatást. Ezért az alábbiakban azt tekintjük át, hogy a szociális munka területén milyen tudományelméleti-metodológiai irányok vannak jelen, azaz mekkora tér nyílik a szociális munka gyakorlati kutatására.

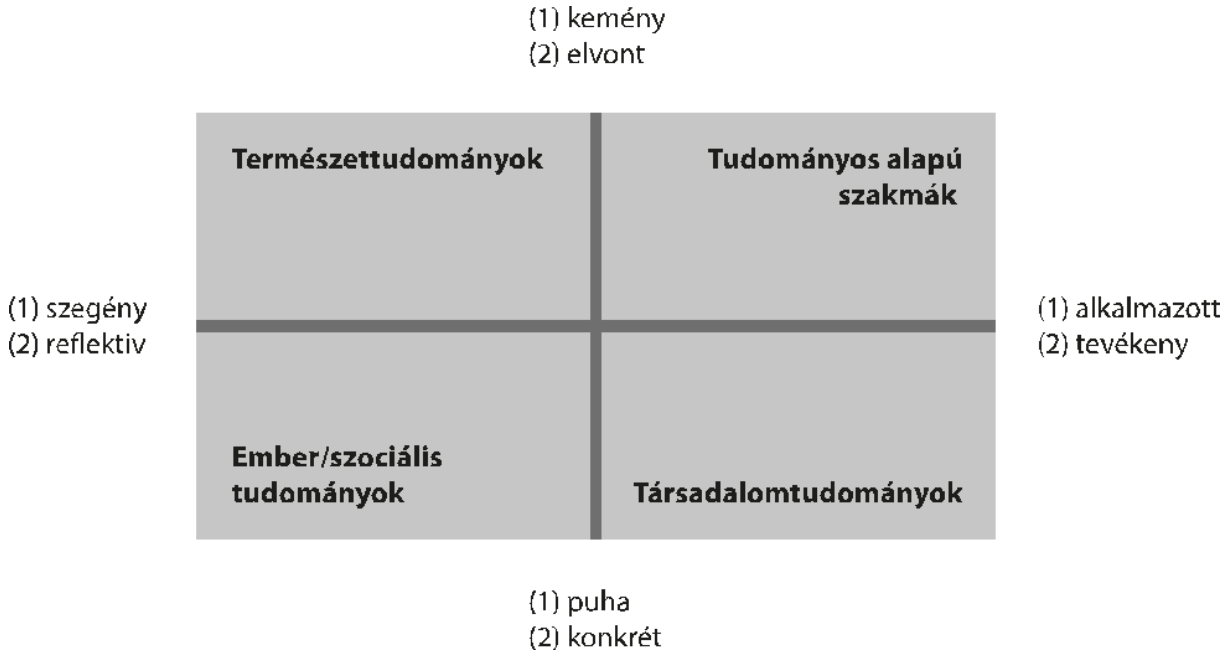
A kutatói gondolkodás típusai – paradigmái – között elsősorban a tudományelméleti, valamint a metodológiai alapkérdésekben elfoglalt álláspontok szerint lehet különbséget tenni. A tudományelméleti szempontok közül az ontológiai alapok (azaz a dolgok létezésének kérdései),

és az episztemológiai alapok (azaz a dolgok megismerhetőségének kérdései) a meghatározóak. A metodológia kifejezés pedig arra az elméleti rációra utal, mely igazolja a kutatás tárgyához igazodó kutatási módszerek megválasztását. (Carr 2006.)

Miután „A Szociális Munka Globális Definíciója” (2014) gyakorlat alapú szakmának és tudományágnak tekinti a szociális munkát magát, érdemes rápillantani a Biglan (1973: 204-231) és a Kolb-féle (1984) tudomány rendszerezésre. Ennek szempontjai:

- a tudás természete (1: vízszintes koordináta mentén szegény-alkalmazott, függőleges szerint kemény-puha jellemzők) és
- a tudás megszerzésének (a tanulásnak) a módja (2: vízszintes tengely szerint reflektív-tevékeny, függőleges szerint elvont-konkrét jellemzők).

Így kerülnek az egyes tudományok egy koordináta rendszerbe, tehát ezek alapján is érdemes különbségeket és ugyanakkor összekapcsolódásokat tenni közöttük (1. ábra).

1. ábra

Kolb és Biglan-féle tudomány rendszerezés

Forrás: Biglan 1973; Kolb 1984.

E rendszerezés különbséget tesz a társadalom- és az ember/szociális tudományok (így a szociális munka tudománya) között, utóbbiak jellegét tekintve a „szegény” és a „puha”, a tudás megszerzése tekintetében pedig a „reflektív” (meditatív, visszatükröző) és a „konkrét” dimenzió között helyezkednek el. A társadalomtudományok pedig jellegükre nézve az „alkalmazott” és a „puha”, a tudás megszerzése tekintetében pedig a „tevékeny” és a „konkrét” közötti tartományban helyezkednek el. A közös jegyek a „puha” jellegben és a „konkrét-an” megszerezhető (kitermelődő) jellemzőkkel határozhatók meg. Mindez jelzi, hogy sok

nehézséget jelent a szociális munka tudományban, kutatásban és tevékenységben a különböző tudás-elemek evidencia-alapú meghatározása, ugyanakkor hangsúlyozza a konkrét gyakorlati tapasztalatokon alapuló tudás termelésének és megszerzésének a fontosságát. A szociális munka kutatása és tudománya másfelől magában hordozza a társadalomtudományok kialakulásának és azok akadémiai hierachiába történő beintegrálódási küzdelmeit, eredményeit, változásait és fejlődését is.

A II. világháború utáni időszakban újabb és újabb kutatási irányzatok születtek a társadalomtudományokban, amelyek hatottak és ma is hatnak a szociálismunka-kutatásokra. Kuhn (1984) megállapítása szerint különböző paradigmák definiálják a kutatások irányait, céljait, a kutatási kérdéseket, témákat és módszereket.

Az objektivitásba vetett hit alapján az alapvetően kvantitatív metodikával operáló *pozitivista paradigma* szerint a társadalmi jelenségeket az embertől és a konkrét társadalmi szituációktól függetlenül kell vizsgálni. E kutatások a társadalmi folyamatok általános jelenségeire, törvényszerűségeire, összefüggéseire fókuszálnak és a természettudományokban alkalmazott statisztikai, matematikai eszközökkel mérnek és elemeznek. A szociálismunka-kutatásokban e megközelítésben pl. a szociális problémák jellemzőire, gyakoriságára, elterjedtségére vonatkozó témákról lehet szó. A valóság objektív analízise ugyanakkor csak egyoldalúan látja a társadalmi folyamatokat, így a szociális munka világát is, mert nem képes az egyedi jelenségek, történések, folyamatok okainak, az emberek viselkedésének, rendkívül bonyolult viszonyainak és ezek összefüggéseinek mélyebbre ható feltárására.

A *strukturalista paradigma* szerint az egyes és a közösségi ember cselekedeteit, a különböző társadalmi csoportok nélkülözését, a tanult tehetetlenséget, a megküzdeni tudás képességének elvesztését, a társadalomból való kirekesztődést, kiilleszkedést, a deviancia jelenségeit stb. alapvetően az adott társadalmi-gazdasági berendezkedés, a hatalmi érdekek mentén kialakított struktúra mozgatja. Ennek értelmében e kutatásokban az egyes társadalmi és szociális problémák okainak feltárása, a probléma-folyamatok rendszerbe szerveződése áll a fókuszban, és az így feltárt adatok elemzésével kívánják bizonyítani a társadalom megreformálásának és átalakításának szükségességét. Kifejezetten hatalom ellenesnek értelmezhető a radikális *posztmodernizmus paradigmája.* Az e szellemben futó kutatások középpontjában is a társadalmi egyenlőtlenségek, a kisebbségek, az elnyomottak élet körülményei és -lehetőségei stb. állnak, és megcélozzák, hogy az emberi és társadalmi értékek mentén történjenek meg a szükségszerű változások, továbbá, hogy a társadalom többsége egyre jobban el- és befogadja a kiszolgáltatott helyzetben lévő csoportokat (Foucault 2001). Így a fenti két paradigma értelmében e kutatások alapvetően a társadalmi lét és folyamatok általános jobbítása érdekében folynak, tehát sokszor társadalom- és szociálpolitika tematikájúak, de az is nyilvánvaló, hogy e témák a szociális munka kutatások tárgyai is, ahogy ezt a hazai kutatási témákra vonatkozó ajánlások is megfogalmazzák:

> *„…A szociális szakma közpolitikai hátterének, azaz mindenki jóllétének gyarapításáról szóló, továbbá a globalizációs hatásoknak, a társadalmi*

igazságosságnak, az emberi jogoknak, a közös felelősségvállalásnak a társadalmi, gazdasági és a környezeti dimenziókkal összefüggésben történő vizsgálata.
Az emberek – és különösen a kiszolgáltatott helyzetben és szegénységben lévő emberek, csoportok – szükségleteinek és erőforrásainak, életük szűkebb-tágabb társadalmi környezetük változásainak kontextusában történő vizsgálata…" (MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság ajánlása a szociális munka kutatásának témaköreire 2018).

A pozitívizmus problémáinak kiküszöbölése érdekében a társadalomtudományokban idővel működni és hatni kezdett a *humanisztikus paradigma* is, és az alapvetően kvalitatív módszerekkel operáló kutatások is elkezdtek terjedni. Az e modellek, módszerek kidolgozására és alkalmazására vonatkozó, lényegében már az 1900-as évektől kezdődő és a napjainkig tartó társadalomtudomány fejlődési folyamatot Denzin és Lincoln (1994) mutatja be részletesen (megkülönböztetve a tradicionális, a modernista, az „elmosódó műfajok", a „reprezentáció válsága", a „posztmoderntől napjainkig" – megnevező szakaszokat; ld. Feischmidt 2006). Ezek az alapvetően a kutató személyes vállalkozását, nyitottságát, fejlett kommunikációját jelentő, a normativitástól távol álló és élet-közelben folyó kutatások a folyamatosan változó embert, -közösségeket, -társadalmat a maga természetességében, életszerűségében a cselekvők perspektívájából mutatják be. Az ember (így a nélkülöző és a szakember stb. is) tevékenységét, működését, viselkedését, érzéseit, gondolkodását állandóan megfigyelő, követő, és ugyanakkor megkérdőjelező, a sztereotípiákat kizáró, reflektív szemléletű alapállással a társadalmi jelenségeket ember által kreált folyamatoknak tekintve alkot újabb és újabb jelentéseket, jelentés-rendszereket (Brettner – Szöllősi 2019). E kutatások tehát a társadalmi jelenségekről, folyamatokról, változásokról, szokásokról – így a szociális munka világáról is - komplex módon készítenek „mélyfúrásokat". A humanisztikus paradigma szerint az emberi cselekvések motivációi több dimenziójúak, fontosnak tekinti a szubjektív tapasztalatokat, az egyéni érdekeket és értékeket. E kutatások hermeneutikai alapon vizsgálják és elemzik az emberi viselkedést és az emberek közötti széleskörű interakciókat. A statisztikai és matematikai analízisek helyett itt a szubjektivitásnak van döntő szerepe, alapvetően a kutatott téma/kérdés határozza meg a módszereket, így a résztvevői megfigyeléseknek, a narrációknak, a különböző interjúknak, az esettanulmányoknak, a szöveg-, a forrás-, továbbá a mikro-elemzéseknek, az etnográfiai kutatási módszereknek stb. egyaránt van relevanciája. Az így nyert adatok nehezen számszerűsíthetők, de a szövegek jelentésével, a narrációk értelmezésével pontosabban láthatóvá, megérthetővé és értelmezővé válnak a társadalmi- és a szociális problémák családi és társadalmi háttere, az okok, a mélységek, az összefüggések, a komplexitásuk és az újra termelődésük mechanizmusai (Hideg 2005). A szociálismunka-kutatások tárgyai lehetnek így pl:

„…Az élet kihívásainak leküzdésében az embereket támogató szociálismunka-gyakorlat, -szolgáltatások, szervezetrendszerek, különös tekintettel az egyénekre, családjaikra, csoportjaikra és közösségeikre fókuszáló interakciók, programok, ezek hatékonyságának, minőségének és etikai vonatkozásainak vizsgálata…" (MTA albizottság témaköri ajánlása 2018).

Mindezek közelebb hozhatják a kutatásokhoz a szociális munka mindennapi gyakorlatát és viszont. A szociális munkások a kliensekkel, egymással és más szakemberekkel történő együttműködésük során a szociális problémák azonosítását, kialakulásuk okait, az egyes helyzetek, jelenségek, folyamatok mögötteseit, összefüggéseit a szakmai hagyományokat követve komplex módon vizsgálják. Diagnózisokat állítanak fel, problémakezelési alternatívákban gondolkodnak, erőforrásokat menedzselnek, a beavatkozások folyamatait irányítják, az elért eredményeket fent kívánják tartani, az általuk „jó gyakorlatoknak" („best practice") tekintett beavatkozásokat terjesztik, továbbá modelleket alkotnak. Mindezek tehát sok vonatkozásban kutatói szemléletet és -attitűdöt igényelnek, vagyis egyfajta kutatási megközelítésű tevékenységet is jelentenek, ugyanakkor a szociális munkások jó része nem gondolja, hogy lényegében kutatásban gondolkodó („research-minded") és jellegű tevékenységet is folytatnak.

A szociális munka kutatóinak már ma is, de a jövőben még inkább szembesülni kell a rohamosan fejlődő informatikai („computational turn") folyamattal, azaz a *Big Data paradigmájával* is, amely újra előhívja a kvantitatív módszerek újjáéledését. Az e szellemiségű kutatások alapvetően a fogyasztók online aktivitásaiból, viselkedéséből, net-es és a közösségi hálózatokról származó adatait elemzik. Bár a szociálismunka-szolgáltatásokat igénybe vevők egy része ma még vélhetően nem részese az online aktivitásnak, ugyanakkor a blogokban, kommentekben, video megosztókon és más vizuális módon megjelenő anyagok emberi alkotások, amelyek gondolkodásokat, érzelmeket (örömöket, boldogságot, sikereket, szorongásokat, gyűlöletet) viszonyokat, kapcsolatokat, együttműködéseket stb. egyaránt kifejeznek. A különböző közösségi oldalak (Facebook, Twitter stb.) használóinak információi összekapcsolhatók informatikai rendszerekkel, az adatokból kigyűjthetők, felmérhetők és tesztelhetők az emberek tájékozódási szokásai, életvitele, tevékenysége, továbbá, hogy azok miképpen befolyásolhatják gondolkodásukat, érzelmeiket és viszonyaikat. Sőt a különböző oldalakról erőszakosan a felhasználókra ömlő reklámok, vagy a hamis és félrevezető információk, konteók nagyon is alkalmasak pl. a nehéz sorban, bizonytalanságban élők manipulálására, vagy félelmek keltésére is. Az így nyert adatok tehát újabb kutatási felületet nyithatnak/nyitnak a szociálismunka-kutatásoknak is, a Big Data paradigmája tehát kihívás a szociálismunka kutatói számára. Viszont az e szellemiségű kutatások nem mindig támaszkodnak társadalomtudományi elméletekre, nem számolnak minden individuális és közösségi tényezővel, úgymond: „nincs azokra szükség, mert minden az adat, az mutatja meg a valóságot". Nagy dilemma tehát, hogy a társadalmakban végbe menő bonyolult folyamatokat, viszonyokat, működéseket és változásokat mennyiben lehet a fenti adatforrásokból leírni és elemezni, mennyire lehet így a szociális valóság mélyebb, vagy teljesebb megismerésére szert tenni.

A különböző paradigmák önállóan, egymásra- és egymásba épülve, vagy egymás mellett párhuzamosan is működnek, művelőik és képviselőik saját kutatói érdekeik mentén sokszor egymással is komoly vitában állnak. Elkötelezett képviselői kiállnak a saját igazságuk és az adott paradigmák fontossága mellett. Az egyes paradigmák ugyanakkor egymástól tanulva átvesznek szemléletet, eljárásokat, így közöttük is jelentős kölcsönhatások és összekapcsolódások érvényesülnek. Tapasztalható, hogy pl. egy kvalitatív módszerekkel operáló kutatásban kiegészítésként, a teljesebbé tétel érdekében alkalmaznak kvantitatív

módszereket is, valamint, hogy egy dominánsan kvantitatív módszerekkel operáló kutatásban is megjelennek kvalitatív módszerek, így ún. *vegyes kutatásokról* is lehet beszélni (Strömpl 2019).

A kutatási paradigmákat áttekintve kijelenthető, hogy a szociális munka kutatása terén sem lehet valamelyik egyedül üdvözítő paradigma kizárólagosságáról beszélni, mert egyik sem képes a másiknál pontosabb kutatási eredményeket elérni. Nem az a kérdés, hogy melyik a jobb és melyik a kevésbé, hiszen más megközelítésekkel, más fókuszokkal élnek, más metodikákkal operálnak és más-más eredményekre jutnak. Ezek között helye van tehát azoknak is, amelyek a szociális munka gyakorlati kutatása előtt nyitják meg az utat. Mindazonáltal fontos lenne komolyan megvizsgálni és összevetni az egyes paradigmák előnyeit, hátrányait, és hogy mikor és miképpen célszerű ezek mentén, vagy különböző kombinációjukkal iniciálni és megvalósítani a szociálismunka-kutatásokat (Webber - Carr 2015).

A „gyakorlati fordulat", mint jelenség és hatásai a kutatásra

A szociális munka egyik, az utóbbi évtizedben egyre nagyobb visszhangot kiváltó szakmai-tudományos diskurzusa az, amely a szociális munka gyakorlati kutatása (*social work practice research*) néven ismert jelenséggel foglalkozik.

A diskurzus hátterében egy általánosabb, több tudományterületen és szakterületen megjelenő trend, a *„gyakorlati fordulat"* fedezhető fel, mely keretében megnőtt a figyelem a *társadalmi gyakorlatok* iránt (Schatzki - Knorr-Cetina - Savigny 2001). A gyakorlatra, mint társadalmi jelenségre irányuló, különféle tudományos nézőpontokat közösen a gyakorlat elmélete (practice theory) néven szokás említeni. Noha a szociális munka gyakorlati kutatásával foglakozóknak csak kisebb része hivatkozik kifejezetten a gyakorlat elméletére, ott is jó kiindulópontot jelentenek a gyakorlati kutatás természetének megértéséhez ezek az elméletek.

A gyakorlatok elméleteinek átfogó ismertetése meghaladná a jelen írás kereteit, ezért csak a szociális munka gyakorlati kutatás szempontjából legfontosabb jellemzők kerülnek említésre a területet összefoglalóan bemutató szerzők alapján. (Rouse 2007, Røpke 2009, Warde 2005).

A XX. század második felében a szociológiában, az antropológiában és más területeken a kutatás és elméletalkotás egyik központi problémájává vált a gyakorlat. A kialakuló tudományos diskurzust olyan nevekhez lehet kötni, mint Wittgenstein, Foucault, Bourdieu és Giddens. Külön is érdemes említeni a gyakorlatelméletek fejlődésére talán legnagyobb hatást gyakorló teoretikust, Theodore Schatzkit. Ő több módon is definiálta a gyakorlatot, amely a *„megtestesült, a tárgyi valóság által közvetített rendszere az emberi tevékenységnek, mely a közös gyakorlati értelmezés, mint központ körül szerveződik."* (Schatzki 2001: 2). Ugyanezt némileg bővebben tartalmazza a másik meghatározás: a gyakorlat *„időben előre haladó, nyitottvégű készlete a cselekvésnek és beszédnek, melyeket a gyakorlati értelmezések, szabályok, célorientált struktúrák és általános értelmezések kapcsolnak össze"* (Schatzki 2002: 87). Schatzki koncepciója szerint tehát a gyakorlat alapvetően és elsősorban az emberi cselekvések (mégpedig beszédaktusok és egyéb cselekvések) készletét jelenti. Ezeknek az

egyéni cselekvéseknek a keretét elsősorban a többi hasonló cselekvések jelentik, másodsorban pedig a releváns tárgyi jelenségek.

Hasonló az, ahogyan Julkunen értelmezi a gyakorlatot:

> *„A gyakorlatok általánosabban úgy foghatók fel, mint hálózatok, melyek magukba foglalják az emberi cselekvőket (úgy, mint szociális munkásokat, ápolókat, orvosokat és családtagokat), az ő cselekvéseiket és interakcióikat, és mindenféle forrást (úgy, mint elméleteket, eszközöket, modelleket, technikai létesítményeket, normákat, célokat, szabályokat és a pénzt), melyet ezek a szereplők mozgósítanak és használnak a cselekvéseik során."* (Julkunen 2011: 60)

A gyakorlat tehát olyan entitás, melyben összekapcsolódnak a személyek, a cselekvések, és a környezet sokféle jelensége. Éppen ez az összekapcsolódás az indoka annak, hogy a gyakorlatot önálló szociológiai jelenségnek tekintik, és ezért irányul rá a figyelme a tudomány művelőinek és a szakmai gyakorlatban tevékenykedőknek.

A gyakorlatelmélet az egyedi cselekvés és a többi hasonló cselekvés között fennálló kapcsolatot tartja a gyakorlat leginkább meghatározó jellemzőjének. Az egyes cselekvésekből áll össze a cselekvéseknek egy időben relatíve tartós, értelmezésekkel és más struktúrákkal összekötött halmaza (Schatzki 2002). A gyakorlat olyan jelenség, melyet a személyek cselekvései hoznak létre, akik konkrét cselekvéseiket a létező gyakorlat kereteihez igazítják, egyben pedig a cselekvésükkel újratermelik is azt. Mint Goldkuhl (2006: 2) fogalmazza *„Az emberi cselekvéseket a gyakorlat keretei között valósítják meg, amelyeket az a gyakorlat determinál, melynek annak részei."*

A gyakorlatelméletek értelmezése szerint a cselekvés(ek) további keretét jelentik azok a tárgyi (vagy tárgyiasult) jelenségek, melyek a gyakorlat környezetét képezik, ill. amelyekben a gyakorlat tárgyiasult formát ölt. Ebbe a környezet olyan elemeit sorolják, melyek befolyásolják a gyakorlat keretében végzett cselekvéseket; nem megfeledkezve arról, hogy a környezet elemei dinamikusan értendők, azaz a gyakorlatra mért hatásuk nem független attól, hogy a gyakorlat milyen értelmet ad ezeknek az elemeknek. Ilyen elemek pl. a jogi és más normák, a kultúra, a szervezeti formák, a szereplők közötti hierarchikus vagy párhuzamos kapcsolatok, a szakmai képességek, készségek, a tárgyi eszközök, az épületek és mások.

Egy példa a fentiek megértéséhez: a szociális munka gyakorlata az egyes szociális munkások tevékenységeiből áll, akik cselekvéseiket többé-kevésbé összehangolják más szociális munkások cselekedeteivel, azaz a szakma gyakorlatával. A szakma gyakorlata időben többé-kevésbé tartós, melyet a közös értelmezések, szabályok, szakmai tudások, képességek és készségek, a szociális munka szervezeti és cselekvési formái (pl. intézmény, eset, esetmegbeszélés) fognak össze gyakorlattá. A környezet – például egy jogszabály – befolyásolja a gyakorlatot, de csak annyiban, amilyen értelmet tulajdonítanak neki a gyakorlat résztvevői (pl. a „gyermek legjobb érdeke" jogszabályi kritériumának).

A gyakorlatok elméletének három olyan szempontját kell megemlíteni, melyek segítséget nyújthatnak a szociális munka gyakorlati kutatásának megértéséhez is.

Az első szempont arra a társadalomtudományos alapkérdésre vonatkozik, hogy a társadalom életét inkább az egyéni cselekvésekkel, vagy inkább a társadalom makroszintű struktúráival lehet magyarázni. Másképp fogalmazva: a mikro- vagy a makro-szociológiai magyarázatnak kell elsőbbséget adni? A gyakorlatelméletek jellemzően úgy oldják meg ezt a vitát, hogy mindkét tényező szerepét elismerik, és a társadalom makro- vagy mikro-szintű magyarázata helyett mezo-szintű magyarázatot kínálnak. A mezo-szintű magyarázat középpontjában a társadalmi gyakorlat áll. A gyakorlatok egyéni megnyilvánulásokból tevődnek össze (melyeket nem kizárólag individuális tényezők befolyásolnak, hanem a hasonló más teljesítményekből összetevődő gyakorlat is); továbbá a gyakorlatokra befolyással bírnak a társadalmi makro-jelenségek (de nem determinálják azt, hanem a szereplők értelmezésein és cselekvésein keresztül gyakorolnak befolyást). A következtetés a szociális munka gyakorlati kutatása számára az, hogy annak központi kategóriája maga a szociális munka gyakorlata, melyből kibonthatók mind a szociális munkások (és mások) egyéni interpretációi és cselekvései, mind pedig a releváns környezet különböző elemeinek hatásai.

A második szempont arra a kérdésre vonatkozik, hogy milyen kapcsolat van a társadalomtudományi kutatás és a társadalom élete között. Az egyik végletet azok képviselik, akik szerint éles kontraszt van az érdektelen megfigyelőként vizsgálódó társadalomtudós és a szokások által vezérelt társadalmi cselekvők között. Ezért a gyakorlat is csak az elfogulatlan kívülálló szerepét betöltő kutató által vizsgálható; vagy pedig – pesszimista álláspont szerint – a gyakorlat alkalmatlan terep a tudományos vizsgálat számára. A másik végponton azok a nézetek helyezkednek el, melyek szerint a tudományos kutatás maga is egyike a társadalmi gyakorlatoknak, így mellőzhető az érdektelen kívül állás dogmája, és lehetőség van a gyakorlatoknak a nem-kívülállók által történő vizsgálatára is.

Általában véve a gyakorlati kutatásnak nincs elkülönült kutatási módszere, a módszer a kutatási kérdéshez igazodik. A gyakorlatelméleti szempontú kutató feladata nem áll meg annak leírásánál, hogy miként cselekednek az emberek; hanem azt is meg kell értenie, hogy a cselekvésekből – például az értelemadás, az identitás alkotás stb. révén – hogyan jön létre a gyakorlat. A kutatók egyik alapvető feladata azoknak a jelenségeknek a megtalálása, melyek révén a cselekvések megérthetők; ilyenként szokás említeni többek között a tárgyakat és más alkotásokat, a diszkurzív cselekvéseket, a test megnyilvánulásait, vagy a habitust (Maller - Strengers 2018, Bispo 2015). A következtetés a szociális munka számára az, hogy:

- nem ellenjavallt, sőt kívánatos az, ha a gyakorlat résztvevői szerepelnek kutatóként;
- a kutatás elsődleges tárgya a szociális munka, mint gyakorlat;
- a kutatás módszerei között szükségesek olyanok (is), melyek lehetővé teszik a szociális munkás cselekedeteinek megértését.

A harmadik szempont a gyakorlati kutatás gyakorlatiasságára vonatkozik. Mint Goldkuhl megállapítja, jelenleg nem csupán a gyakorlatok elméletére, hanem gyakorlatias elméletre van szükség. A gyakorlatias elméleten azt érti, hogy a tudományos tevékenység két értelemben is lehet pragmatikus. A pragmatizmus első értelméről van szó akkor, ha a cselekvésre vonatkozó tudás jön létre (knowledge about action); a másik értelme pedig az, amit funkcionális pragmatizmusnak nevez, melynek lényege a cselekvést szolgáló tudás (knowledge for action) (Goldkuhl 2006). A következtetés a szociális munka gyakorlati kutatás számára az, hogy

szintén ajánlatos kétféle értelemben pragmatikusnak lennie; egyrészt a gyakorlatra, mint cselekvésre (egyedi cselekvésekre és azok halmazára) kell koncentrálnia, másrészt célként kell kitűzni a gyakorlat fejlesztésének szolgálatát.

A szociális munka gyakorlati kutatásának kibontakozása

A 2000-es évek első évtizedében a szociális munkában is különböző kutatói körök kritika alá vették a „mi és hogyan működik?" kérdést fókuszba tevő *evidece-based* irányultságú kutatásokat és praxist. Megállapítást nyert, hogy nem volt követelmény e kutatásokkal szemben a szolgáltatások és főleg a szolgáltatásokat használók szükségleteinek megfelelő fejlesztés. A nagyobb bizonyosságú eredmények mellett kevésbé lehetett tudni azok gyakorlatba ültethető minőségeiről és hatékonyságáról. Minimális volt ezeknek a szakmai gyakorlatra vonatkozó hatásuk és figyelmen kívül hagyták a szociális munka világának rendkívüli bonyolultságát és komplexitását, továbbá, hogy a társadalmi jelenségek elválaszthatatlanok szubjektív gondolkodásunktól és koncepcióinktól (Petr – Walter 2009; Rasmussen 2012; Sim 2013; Teater 2017; Webber – Carr 2015).

A fenti kritika mellett a „nem lehetnek súlyos hibák a mindennapi gyakorlatban" elv és felelősség mentén, továbbá, hogy a szociálismunka-kutatók sem zárkózhatnak el a praxistól, egyre határozottabban a fókuszba került a gyakorlatot fejlesztő gondolkodás, és a jobb utak megragadása érdekében elindult a dialógus a praxis és a kutatás világa között. Az evidence-based kutatások és a best-practice mellett idővel helyet kapott a *„bizonyítékot ismerő gyakorlat"* (evidence informed practice), amelynek értelmében a gyakorló szakembernek jól kell ismernie a szociális munkára vonatkozó legfontosabb elméleteket is, de azokat saját munkájára, helyzetére tesztelve is tudnia kell alkalmaznia (Epstein 2011). Elkezdődött körvonalazódni egy, az emberek segítése szempontjából jobb és hatékonyabb szolgáltatások fejlesztéséhez igazodó, új szempontokat jelentő megközelítés a szociális munkában, a *szociális munka gyakorlati kutatása*, amely idővel különböző kutatói szerveződésekkel gyorsan kezdett - voltaképpen egy *új kutatási paradigmaként* - fejlődni és terjedni az Egyesült Királyságban, Észak-Európában, majd világszerte sok helyen, így az Egyesült Államokban, Kanadában és a Távol-Keleten (Kínában, Hong Kong-ban, Szingapúrban, Taivan-on stb. is) (Sim 2013; Strömpl 2019).

A gyakorlatra irányuló figyelem egyik megnyilvánulása tehát a szociális munka gyakorlati kutatása, mely több annál, semhogy a kutatás tárgyaként a szociális munka gyakorlatának valamely kérdését választják ki; hanem - mint Julkunen (2011: 60-61) fogalmaz – *„olyan folyamat, mely reflektív viszonyt hoz létre a gyakorlat és a társadalomtudomány között."* A tudomány és a gyakorlat közötti reflektív viszony egyik jellemzője a kölcsönös tanulás, azaz szó sincs arról a leegyszerűsítő feltevésről, hogy csak a tudomány (a kutatás) termeli a tudást, a gyakorlat pedig (jól vagy rosszul) alkalmazza azt. Másrészt a reflektív viszony keretében történik a gyakorlati kutatás céljainak kitűzése, ill. eredményeinek értékelése is: ezek egyszerre irányulnak a tudományos tudás gyarapítására és a szakmai gyakorlat fejlesztésére.

A szociális munka gyakorlati kutatása azért folyik, hogy a napi gyakorlatokban megnyilvánuló szakmai cselekvések mögött megtaláljon egy általánosabb tudást, ezzel fejlesztve mind a tudományos tudást, mind pedig a szakma gyakorlatát. Ezt Goldkuhl (2007: 139) részletesebben a következők szerint bontja ki:

> *„A gyakorlati kutatás célja, hogy a helyi gyakorlatban megjelenő gyakorlati kérdések empirikus vizsgálata révén, hozzájáruljon az általános gyakorlati tudáshoz. Ez a gyakorlati tudás részévé válik a tudományos tudásnak, egyben az a cél, hogy hasznos legyen gyakorlati kérdésekben is."* Ugyanezt – némi szójátékkal – így fejezi még ki: *„A gyakorlati kutatás hangsúlyozza, hogy tudományos célja a gyakorlatiról szóló tudás létrehozása, mely gyakorlati jelentőségű a gyakorlat számára"* (Goldkuhl 2007: 137).

Goldkuhl a gyakorlati kutatást az akciókutatással hasonlította össze, és a hasonlóságok ellenére azok eltérését is azonosította. Meglátása szerint mindkettőnek célja a gyakorlat vizsgálata és egyben a tudományos tudás gyarapítása. A különbséget az jelenti, hogy az akciókutatás közvetlen célja a helyi gyakorlat megvizsgálásával annak fejlesztése; a gyakorlati kutatás viszont – bár a vizsgálattal hozzájárul a helyi gyakorlat fejlesztéséhez is – azt a célt szolgálja, hogy megállapításai alkalmazhatóak legyenek az általánosabb szakmai gyakorlat keretében is.

Számos országban a gyakorlati kutatás a szociális munka területén folytatott kutatások összmennyiségének nagyobb részét teszi ki (Mitchell et al. 2010). Ugyanakkor Magyarországon a szociális munka gyakorlati kutatása ez idáig szinte láthatatlan, értve ezen azt, hogy létezik, de a tudományos, ill. szakmai nyilvánosságot ritkán éri el.

Shaw (2005) átfogó vizsgálatot folytatott a szociális munka gyakorlati kutatások jellemzőinek megismerésére, melynek eredményei a következők szerint foglalhatók össze.

A vizsgált gyakorlati kutatások általános jellemzői az alábbiak voltak:

- az adatok közvetlen gyűjtése, vagy reflexió a létező adatokra;
- a szakemberek jelölik ki a célokat;
- szándékolt céljuk az, hogy gyakorlati haszonnal járjanak a szakemberek, a szolgáltató szervezetek és a szolgáltatások igénybe vevői számára;
- a vizsgálat lényeges részét gyakorlati szakemberek végzik;
- a szakember saját gyakorlatára, ill. a közvetlen munkatársak gyakorlatára fókuszál;
- általában időben körül határolt, kis terjedelmű vizsgálatok történnek;
- a vizsgálat általában nem része nagyobb kutatóprogramnak;
- a kutatás általában saját elhatározáson alapul, és azt egyedül hajtja végre a kutató;
- a kutatás fókusza változatos lehet: így leíró, értékelő, fejlesztő, elemző.

A kutatásokat, illetve az azokat bemutató tanulmányokat az alábbi trendek jellemezték:

- a gyakorlati kutatást gyakran az egyetem kezdeményezi, és az a gyakorló szakemberek és egyetem közötti együttműködés keretében valósul meg;
- a szakirodalomban egyszerre található a téma iránti lelkesedés és a korlátok hangsúlyozása;

- a szakirodalom gyakori témái a gyakorlati kutatás különféle modelljei, kevesebb teret szentelnek viszont az eredmények alkalmazásának;
- noha a szereplők közötti együttműködést kulcsfontosságúnak tartják, annak módszereiről kevés szó esik;
- a kutatás egyaránt alapulhat rutin-szerűen gyűjtött adatokon, vagy friss adatok gyűjtésén;
- a közös kutatások részeként említik a kutató gyakorlati szakemberek mentorálását, de annak tartalma kevésbé ismert;
- a kutatás irányulhat kizárólag a szociális munkára, vagy része lehet közös témának (pl. egészségügy, pedagógia, jog és szociális munka).

A kutatás jellegzetes vizsgálati tárgyai általában a következő kérdések (azok megértése, elemzése, értékelése, megoldási módok azonosítsa stb.) voltak:

- a szociális munka és a szociális szolgáltatások;
- a szolgáltatások igénybe vevői, szakemberek, közösségi részvétel;
- a szociális munka gyakorlata, különösen annak módszereire és intervenciói;
- a kockázat, a sérülékenység, a reziliencia, az abúzus, a magatartás, a szeparáció, veszteség, a trauma kérdései;
- az informális gondozás (segítés) és az önkéntesség, ill. azok kapcsolata a formális gondozással;
- szervezeti és menedzsment, „jó gyakorlatok" a szociális munka és a szociális gondozás intézményeiben;
- a nem, a szexizmus, a nők és férfiak szerepe.

A gyakorlaton alapuló szociális munka kutatás úgy definiálható, mint:

> *„kutatásorientált elvek, tervek és adatgyűjtési technikák a létező gyakorlat keretei között, annak érdekében, hogy megválaszoljanak kérdéseket, melyek a gyakorlatban merültek fel, olyan módon, hogy az tájékozódási pont legyen a gyakorlat számára"*. (Epstein 2011: 17)

A gyakorlati kutatásnak többféle nézőpontja és megnevezése létezik, így a gyakorló szakember általi kutatás, a gyakorlaton alapuló adatbányászat és kutatás, a gyakorló szakember által végzett értékelő kutatás, az akció-orientált kutatás, ill. a részvételi, kritikai akciókutatás stb. A tudományos és szakmai diskurzusban azonban a fő vonalat a gyakorlati kutatás (practice research) megnevezés és a hozzá kapcsolódó nézőpont jelenti.

A gyakorlati kutatás definiálása ma abba az irányba halad, amikor már csak két-három megnevezés van jelen a diskurzusban, és ezek többé-kevésbé hasonló felfogásokat tükröznek. A gyakorlati kutatás (practice research) lényege az a törekvés, hogy a szociális munka elméletét a gyakorlatból kiindulva fejlessze, és ezt ne csupán a tudomány keretei között maradva tegye meg. A gyakorlati kutatás olyan, alulról felfelé szerveződő tudásalkotás, melyben a gyakorlat sokkal inkább alanya, mint tárgya a kutatásnak (Uggerhoj 2011a).

A gyakorlati kutatás gyűjtőfogalom, melyen belül három altípust szokás említeni (Dodd – Savage 2016, Fisher et al. 2016, Sim 2013, Uggerhoj 2011a): 1) gyakorlaton alapuló kutatás (practice-based research), 2) gyakorló szakember által végzett kutatás (practitioner research), és 3) a szolgáltatás igénybe vevője által végzett kutatás (service user research).

A három nézőpont három némileg elkülönülő, némileg egymásba folyó tartalmat jelöl. Uggerhoj (2011b) – a téma egyik legismertebb teoretikusa - a következő megközelítések szerint határozza meg ezt a három felfogást:

- A gyakorlaton alapuló kutatást a gyakorlattal szoros együttműködésben folytatnak, és amelyben nem az a kulcskérdés, hogy ki gyűjti és ki elemzi az adatokat, bár a folyamat képzett kutatók és intézmények irányítása alatt megy végbe.
- A gyakorló szakember által végzett kutatásban az adatgyűjtést, az elemzést és az értékelést gyakorló szakember végzi; itt a kutató személyére helyeződik a hangsúly.
- A szolgáltatás igénybe vevője által végzett kutatás sajátosan a felhasználóknak a kutatási folyamatban való részvételére fókuszál.

Uggerhoj (2011b: 65) a gyakorlaton alapuló kutatást a következők szerint jellemzi:

- kritikus és felfedező jellegű, mely leírja, elemzi és fejleszti a gyakorlatot;
- az általánosan elfogadott tudományos standardokat követi;
- a szociális munka gyakorlatát jellemző tapasztalaton és tudáson, ill. szükségleteken alapul;
- a kutatásért való felelősség egy általánosan elismert kutatóintézetre hárul;
- szoros és helyi alapon szerveződő együttműködés jellemzi a kutató és a gyakorlati szakember között a kutatás tervezése, végrehajtása és közzététele során;
- az észlelés szorosan kapcsolódik a gyakorlatra jellemző ismeretszerzési folyamatokhoz;
- részvételen és dialóguson alapul, mely alapul szolgál a gyakorlat fejlesztéséhez és a különböző eredetű szakértelmek igazolásához;
- empirikus és elméleti szempontból koherens módon határoz meg, elemez és ír le kérdéseket.

Ramian, aki a másodikként említett „gyakorló szakember által végzett kutatás” (practitioner research) nézőpontját támogatja, azt a következők szerint határozza meg:

> *„Gyakorlati kutatásról akkor van szó, ha gyakorló szakemberek elkötelezik magukat valami olyasmi iránt, amit ők a saját gyakorlatuk keretében kutatásnak neveznek, miközben egyidejűleg szociális munkát folytatnak.”* (Ramian 2003:5 in Uggerhoj 2011a: 50.).

Ennek megfelelően a gyakorlati kutatás kritériumaként a következőket fogalmazta meg: 1) olyan gyakorló szakemberek folytatják, akik munkaidejük legalább 80 %-ában gyakorló szakemberként dolgoznak; 2) a kutatási kérdés olyan problémára fókuszál, mely a napi

gyakorlatból származik; 3) általánosan elismert tudományos kutatási módszereket alkalmaznak; 4) kapcsolódhat projektekhez; 5) az eredményeket ismertetik más gyakorló szakemberekkel.

A tudományos keretek szerveződése

Az immár 20 éves folyamat fontos állomásait számos fórum, konferencia fémjelzi. A 2008-ban Salisburyben (Egyesült Királyság) megrendezett Forum Group-on e kutatások meghatározása és megszervezése volt a középpontban. Itt a szociális munka egy kutatói csoportjának konszenzusával fogalmazódott meg a *The Salisbury Statement on Research Practice in Social Work* (Salisbury Nyilatkozat a Szociális Munka Gyakorlati Kutatásokra 2011), amely definiálta a szociális munka gyakorlati kutatások jellegét és legfontosabb paramétereit.

> *A szociális problémák és gyakorlat kritikus vizsgálata alapján a problémák kihívásaiból kiindulva, a praxis kritikus vizsgálatán át tapasztalatokból származó új elképzelésekig magukban foglalnak az emberek segítésére szolgáló hatékony, ígéretes és sajátos utakat. Mindezek különböző szakemberekkel történő partnerségben valósulnak meg, amelynek során, a kutatók éppúgy tanulnak a szakemberektől, miként a szakemberek is a kutatóktól, és egymással együttműködve hoznak létre releváns és új tudásokat. Mindez az empowerment és a társadalmi igazságosság tekintetében elkötelezett, inkluzív megközelítés hozzájárul a szakmai tudás gyarapításához, a gyakorlat komplexitásának értelmezéséhez, a releváns tudások praxisba és a gyakorlat tudásainak a kutatásokba való beemeléséhez.* (Julkunen 2011; Rasmussen 2012; Uggerhøj 2011a, 2011b, 2014).

Az ilyen integrált kutatások középpontjában tehát alapvetően a szakemberek szaktudásának fejlesztése áll, ezek a mindennapi gyakorlatot reprezentálják, és különböző perspektívák alapján a praxisra vonatkozó kérdéseket fogalmaznak meg. A szakemberek kutatásokba történő bevonása hidat képez az elmélet és a gyakorlat között, minden kutatási eredmény hasznos lehet mind a kutatók, mind a tudásokat felhasználó, kutatói gondolkodású (research-minded) szakemberek számára. A szociális munka gyakorlati kutatásokba bevonódnak továbbá a szolgáltatásokat használók, a döntéshozók, a menedzserek és más diszciplínák kutatói is. Két-irányú folyamatról van szó: gyakorlatok szükségleteiből kiinduló, az által vezetett kutatásokról és a kutatások eredményei által vezérelt gyakorlatokról (Strömpl 2019). E kutatásokat elsősorban a különböző együttműködések, a komplexség, a relációkban való gondolkodás, a kritikai reflexiók, a kontextusosság, a dialógusok, a dinamizmus jellemzi. Igen lényeges kérdés, hogy mit és hogyan csinál együtt a szakember, a kutató, a szolgáltatást használó, és miként működnek ebben közre a más diszciplínák (társadalomtudományok, klíma- és környezet tudományok, szociál-ökológia stb.) képviselői, miként érvényesül az interdiszciplinaritás (Budai 2017, 2019; Gambrill 2015; Karvinen-Niinikoski 2012).

A 2012-ben Helsinkiben megtartott második konferencián elsősorban e kutatások szerepe, elméleti és metodológiai kérdései kerültek megtárgyalásra. A témával foglalkozó kutatók körében nagyjából konszenzus van abban, hogy itt nem egy új kutatási módszerről van

elsősorban szó, hanem inkább *az elmélet és a gyakorlat közötti találkozási pont alapján történő újfajta gondolkodásról és kutatási szemléletről.* Mindazonáltal a *saját kutatási filozófia és metodológia* kialakításához támogató kontextusra és rugalmas szervezeti keretekre van szükség. A filozófiát tekintve a konkrét, rugalmas és kontextus-függő tudásoknak a gyakorlati tevékenységekből, tapasztalatokból történő termelésének elemei:

- a valóságközeliség;
- a kisebb témák alapos kutatása (mélyfúrások);
- a mindennapi tevékenységekhez és tudáshoz kapcsolódnak;
- a konkrét esetekhez és kontextusokhoz kötődnek;
- a szolgáltatási struktúrákhoz illeszkednek;
- a „több-szólamú" dialógusok.

A nagyfokú elkötelezettséget, a reflektív tanulási folyamatokat is jelentő kutatások egyaránt támaszkodnak az akadémiai alapokra, építenek a mindennapi gyakorlat tapasztalataira, a már felhalmozott, hagyományozódott, rendszerezett szociális munka tudására. A konkrétság, a kontextus érzékenység, a természetesség és a szolgáltatás-központúság jellemzi, alapvetően praktikusak és variábilisak. A reflektív alapállással bíró kutatók, szakemberek és a szolgáltatások használói kritikusan vizsgálják, írják le, elemzik és fejlesztik a gyakorlatot. Az aktív részvételt, a dialógusokat, az adott helyhez kötődő és különböző együttműködéseket igénylő kutatások tervezésében, megvalósításában, az eredmények terjesztésében és hasznosításában egymástól tanulva egyaránt vesznek részt kutatók és gyakorló szakemberek, nagyon pontosan meghatározott feladat- és szerep megosztásban, amelynek során a kutatók persze nem válnak gyakorló szakemberekké és fordítva a szakemberek sem kutatókká.

A metodológiát tekintve a tudások - mint produktumok - termelésében többféle elvárás jelenik meg, hangsúly az érintettek közötti konfliktusok helyett az aktív részvételen, a folyamatosan zajló reflexiók során a különböző szükségletek, érdekek közötti megegyezésen és együttműködésen van. A sok aktor között mindenki a saját tapasztalatait, kutatási eredményeit és tudását képviseli, továbbá hozzájárul a tárgyalásos-alapon születő közös termék, a sokarcú (multiple) tudás létrehozásához. Míg a szociális munka gyakorlatában az interakcióknak, a kapcsolatoknak és a reciprocitásnak van jelentősége, addig a gyakorlati kutatásokban a kutatási elméletek, módszerek, és a praxis természete közötti kapcsolatoknak, ezzel reflektál a szociális munkások, a kutatók és a szolgáltatást használók kulturális különbségeire, és azok közötti hidak megteremtésére. Sim (2013) szerint a szociális munka gyakorlati kutatásai erőt adóak, kielégítő tudást nyújtanak, eredetiek, jó teljesítményeket hordanak magukban, sőt egyúttal voltaképpen szórakoztatóak is (Helsinki statement on social work parctice research 2014).

Már jelentős számú kutató, szociális szakember és más érintettek, érdeklődők részvételével 2014-ben New York-ban megrendezett harmadik konferencián hangsúlyt kapott, hogy újabb innovatív, rugalmasabb együttműködéssel folyó szociális munka gyakorlati kutatásokra és produktív dialógusokra van szükség a kutatók és a szakemberek között. A szociális munka gyakorlati kutatását teljesebbé, szilárdabbá és erősebbé („robust practice research") teszi, ha ezek önmagában nem csupán kutatási folyamatokat jelentenek, hanem a praxis kontextusát, a kulturális sajátosságokat és változásokat is magában foglaló tudás produktumokat is, s így eredményei a reflektív tanulás dialógusain keresztül kerülnek a gyakorlatba. Jellemzői így a(z):

- kutatás egészét jellemző tárgyalásos mód;
- kutatási stratégia részét képezik az eredmények terjesztésének módjai;
- kapcsolódó értékek;
- érzelmi és a politikai dimenziók;
- stratégiák az együttműködő partnerek kiválasztásához;
- érvényesnek tekinthető kutatási eredmények széleskörű elterjesztése külső hálózatokban is.

Így lehet elérni a kutatás és a gyakorlat módszereinek, az elmélet és a gyakorlat elemeinek, az értékeknek és a kihívásoknak, a különböző interakcióknak, a kutatók, a szakemberek, a döntéshozók, a közigazgatásban dolgozók és a szolgáltatást használók hatékonyabb összekapcsolását egymással (The New York Statement of Evolving Definition of the Practice Research: Designed for Continuing Dialogue 2014).

A már 33 országból (de különösen a Távol-Keletiekből) érkező, 270 résztvevővel megrendezett 2017. évi Hong Kong-i negyedik konferencián még jobban kitágult a nemzetközi tér és a diskurzus kerete, így a polémia középpontjába került többek között a kutatók, a szakemberek, az eredményeket felhasználók mellett a kormányzati és az NGO aktorok stb. felé történő nyitás kérdése. A korábbi deklarációk és a vonatkozó kutatási, publikációs tevékenység folyományaként az alábbi fő kérdések kerültek a tudományos gondolkodás fókuszába:

- kellő figyelmet kell fordítani kutatók és a szakemberek között használt szakmai nyelvre, mert utóbbiak elsősorban saját anyanyelvükön dolgoznak klienseikkel, a kutatások nyelve pedig elsősorban az angol;
- növelni kell a kutatásokban dolgozó szociális munkások szaktudását az empirikus kutatások folytatásával, pontosságával, megbízhatóságával összefüggésben, a jobb publikációs képességek fejlesztésében;
- egyenlő hozzáférést kell biztosítani e kutatások eredményeihez a szociális munkások, a szolgáltatásokat használók, a döntéshozók és az akadémikusok számára;
- növelni kell a szociális munkások vezető szerepét e kutatásokban, mert ennek jelentős erősítő hatása lehet saját szolgáltatásukra is (The Hong Kong Statement 2017).

Egyes publikációkban és konferenciákon további más kérdések kerültek még a kutatói körök figyelmének középpontjába:

- fel kell ismerni az infrastrukturális támogatások fontosságát és élni is kell azokkal;
- fel kell ismerni a kutatóknak, a kutatások vezetőinek, a szolgáltatásokat használók személyének különböző jelentőségét és érdekeinek összehangolását;
- fel kell ismerni és kalkulálni kell a mindennapi gyakorlat sokféleségével (természeti problémák hatása, problematikus társadalmi környezet, fenntarthatóság, levegő-szennyezés, adott társadalom sajátos fejlődése stb.) (Woods 2019);
- fejleszteni kell a szervezeti struktúrák és a tanulási network-ök különböző variációit (Satka et al 2016; The New York Statement… 2014).

Lényeges, hogy a fenti konferenciák mindegyike az előző szellemiségét vitte tovább és a korábbiakon megszületett nyilatkozatokra támaszkodva, azokat gazdagította és a jövőbeni

folyamatokat biztosítandó a következő konferencia számára meghatározott üzenetek is deklarálódtak.

Összefoglalva

A szociális munka kutatásának gyakorlati jellege tehát a szociális munka nemzetközi közössége számára már nem pusztán pár szó a Szociális Munka Globális Definíciójából sem, hanem olyan kutatási paradigma, amely tudományos mozgalmakra, kutatásokra, valamint elméletalkotó munkákra támaszkodik. Noha Magyarországon is számosan kutatják a szociális munka valóságának különböző elemeit, még messze vagyunk attól, hogy a szociális munka gyakorlati kutatása egyaránt elismert része legyen a tudományos életnek és a szakmai gyakorlatnak. Egyik területének pl. a nagyon is elképzelhetők lennének a „best-practice termékek" (folyamatok, beavatkozások, együttműködések, projektek, modellek stb.) hatáselemzése, monitorozása. Tehát a jövőben a kutatási célok, témák, folyamatok és metodikák meghatározásakor számolni kell a szociális munka gyakorlati kutatásokkal és ezzel értékválasztási alapon jól szolgálhatják a szakma fejlődését.

Ehhez viszont célszerű a gyakorlati kutatások során folyamatosan megtermelt új tudásoknak a rendszerezése. A kutatásokban, az eredmények terjesztésében egyre több képző és szolgáltató intézménynek, szervezetnek, kommunikációs aktornak, kutatónak, tanárnak, gyakorlatban dolgozó szociális munkásnak, képzésben részt vevő gyakornoknak és szolgáltatást használónak kellene egymással együttműködve, atívan részt vennie. Mindezzel tudnának perspektivikusan hozzájárulni, hogy a szakemberek széles körei megszerezhessék és birtokolhassák az új tudásokat, ill. csökkentsék az elmélet – gyakorlat közötti szakadékokat.

Irodalom

A szociális munka globális definíciója (2014). IFSW, IASSW. *Párbeszéd* nyitólap. www.parbeszed.lib.unideb.hu/index.php Utolsó letöltés: 2020. 01.16.

Az MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság ajánlása a szociális munka kutatásának témaköreire (2018). Összeállította: Budai I. - Hüse L. – Huszti É. *Párbeszéd szociális munka folyóirat* 1. szám, https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed Utolsó letöltés: 2020.01.09.

Biglan, A. (1973): Relationships between subject matter characteristics and the structure and output of university development. *Journal of Applied Psychology,* Vol. 57, No. 3, 204-231.

Bispo, M. S. (2015) Methodological Reflections on Practice-Based Research in Organization Studies. *BAR - Brazilian Administration Review*. vol.12 no.3 Rio de Janeiro Oct./Sept. 2015

Brettner Zs. – Szöllősi G. (2019): Mit mondott? Hogy értette? Hogy értettem? A reflextálás képességének, mint a kvalitatív kutatáshoz szükséges kompetenciának kialakítása

szociálismunkás-hallgatóknál. In Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában.* Debreceni Egyetem – MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. Megjelenés alatt.

Budai I. (2017, 2019): *Szolgáltatás a szolgáltatásban*. *"…felkészíteni a méltóságot biztosító ellátásokra…"* Széchenyi István Egyetem, Győr. http://szoc.sze.hu/e-kiadvanyok Utolsó letöltés: 2020.01.09.

Denzin, N. K. – Lincoln, Y. S. (1994): *Handbook of Qualitative Research*. London, Sage.

Dodd, S. J. – Savage, A. (2016): Evidence-Informed Social Work Practice. in: Encyclopedia of Social Work. Oxford University Press, May.

Epstein, I. (2011): Reconciling Evidece-based Practice, Evidence-informed Practice and Pratice-based Research: The Rolle of Clinical Data-mining. *Social Work* 56(3). 284-288.

Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában.* Debreceni Egyetem – MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. Megjelenés alatt.

Feischmidt, M. (2006): *Empirikus kutatások kvalitatív módszereinek episztemológiai alapvetése.* Előadás. 279-289 http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/indexa2f3.html?option=comtanem&ldtanelm=829&tip=0 Utolsó letöltés: 2020.01.09.

Fisher, M. - Michael J. - Austin, Julkunen, I. - Sim, T. - Uggerhøj, L. – Isokuortti, N. (2016): Practice Research. in: Oxford Bibliographies.

Foucault, M. (2001): *A tudás archeológiája*. Atlantisz, Budapest.

Gambrill, E. (2015): Integration research and practice: Distractions, controversies, and options for moving forward. *Research on Social Work Practice*, 25(4), 510–522.

Goldkuhl, G. (2006): Practice Theory vs Practical Theory: Combining Referential and Functional Pragmatism Göran. Panel paper to the 4th International Conference on Action in Language, Organisations and Information Systems (ALOIS), 1-2 November 2006, Borås.

Goldkuhl G. (2007): What does it mean to serve the citizen in e-services?-Towards a practical theory founded in socio-instrumental pragmatism. *International Journal of Public Information Systems*. Volume 3 Issue 3 135-159.

Helsinki statement on social work practice research (2014): *Nordic Social Work Reserach.* Vol. 4. Issue 1.

Hideg É. (2005): Paradigma a tudományelméletben és a társadalmtudományi kutatásokban. *Jövőelméletek.* 14. Budapesti Corvinus Egyetem, Jövőkutatás Tanszék, Budapest.

Julkunen, I. (2011): Knowledge Production Processes in Practice Research – Outcomes and Critical Elements. *Social Work & Society*. 9(1), 60-75.

Karvinen-Niinikoski, S. (2012): Research orientation and expertise in social work: Challenges for social work education. In E. Marthinsen - I. Julkunen (eds.), *Practice research in Nordic social work: Knowledge production in transition* 27–42. London: Whiting & Birch.

Kolb, D., A. (1984): *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Kuhn, T. (1984): *A tudományos forradalmak szerkezete*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Maller, C. Strengers, Y. (2018): Visual provocations: reflections on scrapbooking as a method for studying global practice change. *Area*, Volume 50, Issue 1, 66-73.

Mitchell, F. - Lunt, N. - Shaw, I. (2010): Practitioner research in social work: a knowledge review. *Evidence & Policy: A Journal of Research, Debate and Practice*, Volume 6, No 1, January, 7-31(25)

Petr, C. G., - Walter, U. M. (2009): Evidence-based practice: A critical reflection. *European Journal of Social Work*,12(2), 221–232.

Rasmussen, T. (2012): Knowledge production and social work: Forming knowledge production. In E. Marthinsen - I. Julkunen (eds.): *Practice research in Nordic social work: Knowledge production in transition* 43–65. London: Whiting & Birch.

Rouse, J. (2007): "Practice Theory" Division I Faculty Publications. 43. https://wesscholar.wesleyan.edu/div1facpubs/43 (letöltve 2020.04.01.)

Røpke, I. (2009): Theories of practice - New inspiration for ecological economic studies on consumption. *Ecological Economics*, 68, 2490–2497.

Satka, M. - Kääriäinen, A. - Yliruka, L. (2016): Teaching social work practice research to enhance research-minded expertise. *Journal of Teaching in Social Work*, 36(1), 84–101.

Schatzki, T. (2001): *Introduction: practice theory. The practice turn in contemporary theory*. Routledge

Schatzki, T. (2002): *The site of the social: A philosophical account of the constitution of social life and change*. Penn State Press

Schatzki, T.R. - Knorr-Cetina, K. - Savigny, E. von (200)1: *The Practice Turn in Contemporary Theory*. Routledge, London & New York.

Shaw, I. (2005): Practitioner Research: Evidence or Critique? *The British Journal of Social Work*, Volume 35, Issue 8, December, 1231–1248.

Sim, T. (2013): Research Practice in Social Work: To what end? www.social-dimension.com Utolsó letöltés: 2020.01.16.

Strömpl J. (2019): Hogyan képezzünk kutatásban gondolkodó szociális munkásokat? In Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában.* Debreceni Egyetem – MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. Megjelenés alatt.

Teater, B. (2017): Social Work Research and Its Relevance to Practice. „The Gap Between Research and Practice Continues to Wide" *Journal of Social Service Research* Vol. 43, Issue 5. www.tandfonline.com Utolsó letöltés: 2020.01.16.

The New York Statement of Evolving Definition of the Practice Research: Designed for Continuing Dialogue. (2014): A Bulletin from the 3rd International Conference on Practice Research. *Research on Social Work Practice* www.journals.sagepub.com Utolsó letöltés: 2020.01.15.

The Hong Kong Statement on Practice Research (2017): Context and Challenges of Far East. *Research on Social Work Practice* www.journals.sagepub.com Utolsó letöltés: 2020.01.15.

The Salisbury Statement (2011): *Social Work and Society. International Online Journal.* Vol. 9. No. 1. 4-9.

Uggerhøj, L. (2011a): What is Practice Research in Social Work – Definitions, Barriers and Possibilities. *Social Work & Society. International Online Journal* Vol. 17. No2. www.socwork.net Utolsó letöltés: 2020.01.15.

Uggerhøj, L. (2011b): Theorising Practice Research in Social Work. *Social Work and Sciences Review* 15(1): 49-73.

Uggerhøj, L. (2014): Learning from each other: Collaboration processes in practice research. *Nordic Social Work Research*, 4 (1), 44–57.

Warde, A. (2005): Consumption and Theories of Practice. *Journal of Consumer Culture*, 5(2), 131–153.

Webber, M., - Carr, S. (2015): Applying research evidence in social work practice: Seeing beyond paradigms. In M. Webber (ed.), *Applying research evidence in social work practice* 3–21. London: Palgrave Macmillan Education.

Woods, R. (2019): Szociálökológiai praxis a szociális munkában. In Fábián G. – Hegyesi G. (szerk.): *A tudományos gondolkodás és kutatás szerepe a szociális munkában.* Debreceni Egyetem – MTA Szociológiai Tudományos Bizottság, Szociális Munka Albizottság. Megjelenés alatt.